

сложный для украинской государственности время удалось достичь значительных успехов в развитии образования, науки и культуры. Новое поколение деятелей в начале XX в. твердо пыталось добиться для своего народа социальной справедливости, национальных прав и политических свобод.

Целью статьи является привлечь внимание общества к важности вклада каждого отдельного его представителя в общий исторический процесс и исследовать влияние украинской интеллигенции на распространение национальных культурных просветительских организаций "Просвит" в начале XX в.

Ключевые слова: интеллигенция, общество, культура, духовный подъем, патриотизм, национальный дух, национальное возрождение.

L. Teptyuk

The contribution of intellectuals in cultural processes in Cherkasy during ukrainian national revolution of 1917-1920 in the context of the rise nationwide

To research the biographies of some intellectuals of the twentieth century. Who made a significant contribution to the development of Ukrainian culture. Thanks to the efforts of intellectuals and patriotic in a difficult time for the Ukrainian statehood was achieved significant progress in the development of education, science and culture. A new generation of leaders in the early twentieth century. tried hard to achieve for his people social justice, national rights and political freedoms.

The article aims to raise awareness of the importance of the contribution of each individual's representative in the general historical process and investigate the impact of Ukrainian intellectuals on the distribution of national cultural and educational organizations "Prosvit" in the early twentieth century.

Key words: intellectuals, society, culture, spiritual elevation, patriotism, national spirit, national revival.

УДК 94 „1944/1950”:331.5-058.65

I. В. Перехрест

**ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ІНВАЛІДІВ
ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД
(1944-1950 рр.)**

Автор статті на основі архівних документів та оприлюднених матеріалів висвітлює основні тенденції та процеси у сфері працевлаштування інвалідів Великої Вітчизняної війни на Україні у період повоєнної відбудови.

Ключові слова: інвалід, працевлаштування, соціальна реабілітація, бродяжництво, матеріальне забезпечення.

Одним із негативних наслідків Великої Вітчизняної війни було значне збільшення кількості інвалідів серед населення України, що сталося через одержання ушкоджень, каліцтв, хвороб учасниками бойових дій та цивільними громадянами, які вимушено опинилися в зоні бойових дій та окупації. Загалом, станом на 1 вересня 1945 р. у республіці на обліку загалом перебувало 710 304 інваліди, що було лише фіксованою кількістю, оскільки не всі інваліди були взяті на облік. Поставлена у статті проблема й на теперішній час залишається актуальною, оскільки робота по залученню інвалідів до суспільно корисної праці є запорукою їх адаптації в суспільстві.

Метою запропонованої статті є висвітлення основних досягнень та проблем у сфері працевлаштування інвалідів у повоєнний період. Об'єктом дослідження є діяльність соціальних служб, державних та громадських організацій, що займалися окресленою проблемою в повоєнний період. Предметом дослідження є процес працевлаштування інвалідів війни в УРСР в період 1944–1950 рр.

Історіографію дослідження проблеми працевлаштування інвалідів у повоєнний період, можна поділити на декілька етапів. Перший етап це це дослідження науковців, праці яких побачили світ протягом перших повоєнних років. Серед вчених дослідників цього періоду можемо виокремити таких науковців, як Александровський А.Б., Вербило О.М. та ін. [1, 2]. Основними темами цих досліджень є поліпшення добробуту та підвищення рівня соціальної допомоги людям з обмеженими можливостями, які повністю або частково втратили працездатність у роки Великої Вітчизняної війни. Другим етапом можемо визначити період 50-80 рр. та входження до наукового обігу праць таких дослідників, як Колесников С.А. [6], Кононенко І.Ф. [7], Гриценко Т.Т. [3], які здійснювали аналіз та дослідження соціального захисту тих верств населення, які постраждали внаслідок прояву різноманітних явищ воєнного часу та висвітлювали проблеми соціального забезпечення інвалідів війни, родин військовослужбовців, дітей-сиріт. Третій етап – це дослідження сучасних вітчизняних науковців, які прямо або дотично торкаються цієї теми в своїх дослідженнях, зокрема: Ізюмов В.І. [4], Ковпак Л.В. [5], Швидкий В.П. [15] та ін. Отже, аналіз історіографічних джерел з питання працевлаштування інвалідів Великої Вітчизняної війни свідчить про те, що дослідження зазначеної проблеми проводилися але й надалі є актуальними та потребують комплексного вивчення.

Досліджуючи окреслене питання, варто наголосити, що проблема працевлаштування інвалідів війни мала виняткове значення. Широке залучення інвалідів до посильної діяльності було не тільки важливим чинником їхньої соціальної реабілітації, а й дозволяло розв'язувати питання життєзабезпечення поліпшення матеріально-побутових умов інвалідів та мало в період війни та післявоєнної відбудови важливе соціально-економічне значення.

Так, рішенням від 23 лютого 1944 р. «Про трудове влаштування, виробниче навчання та матеріально-побутове забезпечення інвалідів Вітчизняної війни» [10, с.237], Раднарком УРСР і ЦК КП(б)У поставив завдання перед відділами соціального забезпечення покращити роботу з працевлаштування інвалідів. Зокрема, в постанові вказувалося на необхідність «покласти на народного комісара соціального забезпечення УРСР і завідуючих обласними відділами соціального забезпечення персональну відповідальність за трудове влаштування та організацію нових професій для інвалідів Вітчизняної війни». Постанова вимагала від керівників підприємств і установ надавати роботу, з урахуванням інвалідних особливостей і стану здоров'я інвалідів, створити виробничі й побутові умови, надавати їм житлову площу, паливо, талони на промтовари в першу чергу [3, с.84].

Виконуючи постанови центральних органів влади, місцеві владні структури всебічно обговорювали питання працевлаштування інвалідів війни як окремо, так і в контексті вирішення широкого кола питань, пов'язаних з життєзабезпеченням та життєдіяльністю цієї категорії громадян. У 1944 р. питання, пов'язане з працевлаштуванням, навчанням та матеріально-побутовим забезпеченням інвалідів війни розглядалося на засіданні Київського обкому КП(б)У та облвиконкому (17 лютого), на бюро Сталінського обкому КП(б)У (20 січня), на сесії Дніпропетровської обласної ради депутатів трудящих (11 грудня), на спільному засіданні Полтавського облвиконкому та бюро обкому КП(б)У (27 жовтня). Харківський обком партії цьому питанню присвятив 3 засідання, Чернігівський – 3, Сталінський – 2. Райкоми й міськкоми КП(б)У Сумської області лише в першому кварталі 1944 р. питанням матеріально-побутового обслуговування та працевлаштування інвалідів війни присвятили 81 засідання. Багато подібних заходів було здійснено й в інших областях та районах республіки [3, с.79]. У липні 1944 р. ЦК КП(б)У і РНК УРСР направили в ряд областей України відповідальних партійних і радянських працівників, які на місцях організували перевірку роботи відділів соціального забезпечення.

Важливим результатом багатьох з цих заходів було те, що на основі аналізу стану справ, викривалися недоліки, намічались, а потім у більшій частині реалізовувалися конкретні питання, щодо вирішення матеріально-побутових потреб інвалідів та забезпечення їх посиленою роботою.

Органами влади та господарськими структурами організувалося професійне навчання інвалідів. Так, наприклад, Полтавським облсобезом у другій половині 1944 р. були організовані: профшкола у Полтаві на 120 чол., курси бухгалтерів у Полтаві, Кременчуці, Лубнах з контингентом 50 чол. кожна. А на підприємствах організувалися курси масових професій для перекваліфікації та набуття інвалідами нових спеціальностей [8, с.232–233]. Подібна робота проводилася в усіх областях. На початок 1945 р. у республіці різноманітним спеціальностям навчалася 6310 інвалідів війни [3, с.79]. Поряд з професійним навчанням інваліди війни мали можливість здобувати загальну освіту. При загальноосвітніх школах для дорослих організувалися

спеціальні групи для навчання інвалідів за програмами неповних середніх і середніх шкіл. Здобувши середню освіту, чимало інвалідів згодом продовжували навчання в технікумах та вузах.

Унаслідок здійснюваних заходів до кінця 1944 р. у республіці було працевлаштовано 230 976 інвалідів війни. Станом на 1 вересня 1945 р. загальна кількість працевлаштованих інвалідів складала вже 290 200 осіб, або 76,8 % від їхньої загальної кількості на цей час, у т. ч. інвалідів II групи – 109 326 осіб (61,2 %), III групи – 180 874 особи (93,7 %). Водночас залишалися непрацевлаштованими 87 689 інвалідів війни, зокрема 69 тис. інвалідів II групи та 13 тис. інвалідів III групи [12, арк.100].

В організації заходів по працевлаштуванню інвалідів війни важливу роль відіграли детальні аналізи результатів медичних оглядів та переобліків, проведених в республіці в 1945 р. і в 1946 р.. Вони давали точні дані про відновлення працездатності та працевлаштування інвалідів війни. Так, результати першого огляду показали, що на кінець 1945 р. кількість працевлаштованих складала 68,1 % від їхньої загальної кількості, що дещо розходилося із кількістю, що була оприлюднена на 1 вересня цього ж року.

За результатами медичних оглядів та переобліку інвалідів війни були внесені зміни до планів трудового навчання. Особлива увага була приділена навчання інвалідів у шпиталях. У 1946 р. при шпиталях було розгорнуто 73 майстерні та курсів трудового навчання. Організація таких курсів і майстерень, безумовно, сприяла підвищенню працездатності інвалідів. Лише за третій квартал 1946 р. через мережу курсів і майстерень одержали нову професію й були залучені до роботи 3682 інваліди.

Упродовж 1947-1950 рр. контингент інвалідів війни, які були охоплені фаховим навчанням значно збільшився. У 1947 – 1949 рр. пройшли фахове навчання й здобули нові спеціальності понад 49 тис. інвалідів війни. У 1950 р. було навчено новим спеціальностям 13 тис. інвалідів Вітчизняної війни, ще 11,5 тис. навчалися з переходом у 1951 р. [13, арк. 37].

Масове фахове навчання інвалідів війни мало важливе господарське та соціальне значення. Виробництво, сфери освіти, культури, управління та ін. поповнилися кваліфікованими робітниками та фахівцями, інваліди одержували можливість мати посильну кваліфіковану роботу та поліпшити своє матеріально-побутове становище.

Комплексне вирішення питань щодо відновлення працездатності та працевлаштування інвалідів війни дозволяло щорічно все більше залучати їх до суспільно корисної праці. Так, на жовтень 1946 р. працевлаштованими були вже 83,6 % інвалідів війни, тобто 442,8 тис. чоловік. У 1947 р. було працевлаштовано ще 24 834 [13, арк.18], а в 1948 р. – 10 241 інваліди. І, нарешті, у 1950 р. в Україні роботою було охоплено вже 99 % інвалідів I групи, 89 % інвалідів II групи й 69 % інвалідів III групи. [12, арк.36]. Таке масове залучення інвалідів війни до продуктивної трудової діяльності в умовах відбудови мало не лише важливе господарське значення, а й було вагомим чинником їхньої соціальної реабілітації, дозволяло багатьом з них

відчувати себе повноцінними членами суспільства, самостійно забезпечувати матеріально себе і членів своїх родин.

Упродовж усього періоду відбудови не було такої галузі господарства або соціальної сфери, де не працювали б інваліди війни. Багато інвалідів працювало в промисловості, кооперації, різних установах, сільському господарстві, а частина – надомниками. Ефективно працювали інваліди війни, зокрема на підприємствах кооперації інвалідів. У 1950 р. в Україні нараховувалося 605 артілей Інкоопспілки, в яких працювало 12 % загальної кількості інвалідів війни та праці, а інваліди війни складали 27 % від числа робітників артілей [13, арк. 38].

Більшість влаштованих на роботу інвалідів успішно справлялися з виробничими завданнями. При перевірці роботи 460 інвалідів, які працювали на підприємствах Залізничного району м. Києва, було встановлено, що 400 з них систематично перевиконують норми виробітку. Їх середньомісячний заробіток разом з пенсією значно перевищували суму, яку вони одержували до призову в Червону армію [12, Арк.5].

На заводі ім. Орджонікідзе (Сталінська область) із 193 інвалідів війни 180 були стахановцями й виконували норму на 130-245 %. Майже всі працюючі інваліди м. Харкова були стахановцями. Заробіток 75 % інвалідів, які працювали в промисловості та колгоспах, з урахуванням пенсії досягав довоєнного рівня, а в ряді випадків перевищував його.

Водночас у справі організації працевлаштування інвалідів війни були й серйозні недоліки та упущення. Одні з них мали об'єктивний характер, інші – суб'єктивний. Суттєвою вадою в ефективності працевлаштування інвалідів було недостатнє впровадження в технологічний процес простих механічних пристроїв, які могли б суттєво полегшити їх працю, відсутність спеціальних цехів, повільний розвиток мережі надомної праці для залучення до неї осіб з тяжкими формами каліцтв та захворювань. Залишковий принцип організації виробництва із залученням інвалідів виявлявся в несвоєчасному та недостатньому забезпеченні його сировиною, неповній завантаженості їх роботою та в ряді випадків низьким рівнем заробітної плати.

Для поліпшення трудової діяльності інвалідів, у травні 1945 р. відповідно до Постанови РНК СРСР для працюючих інвалідів війни I та II груп було встановлено 8-ми годинний робочий день із збереженням за ними середньої заробітної плати нормованого робочого дня [13, арк.31]. За інвалідами, що працювали на підприємствах та в установах, зберігалася пенсія незалежно від розміру заробітку, а для тих, які працювали в колгоспах – незалежно від прибутків, їм надавалися чергові відпустки, виплачувалася допомога за період тимчасової непрацездатності, незалежно від стажу безперервної роботи і т.д.

Піклуючись про задоволення матеріально-побутових потреб працюючих інвалідів, органи влади вживали заходів по забезпеченню їх житлом. В умовах величезних руйнувань, яких зазнав житловий фонд на окупованій нацистами території, вирішувати це завдання було надзвичайно складно.

На всій території України в повоєнний період широкого розмаху набрало спорудження та відбудова жител методом народної будови, так званий Житомирський рух. Були створені бригади спеціалістів-будівельників, їм допомагали квартальні, вуличні комітети, добровільні бригади ремонтників при будинкоуправліннях, які на громадських засадах працювали на відбудові та будівництві житла у вільний час. Так, у період 1943 –1945 рр. у Сталінській області інвалідам війни було надано і відремонтовано 8659 квартир, побудовано 204 нових хат, у Чернігівській області, відповідно – 982 та 102, Ворошиловградській – 1872 та 106. Загалом у республіці лише за перше півріччя 1944 р. для інвалідів Вітчизняної війни було виділено 72 091 квартиру і 87 546 відремонтовано. Для будівництва житла, держава по можливості надавала кредити працюючим інвалідам. Так, наприклад, за перше півріччя 1945 р. інвалідам війни було надано кредитів для житлового будівництва через Державний банк на суму 5065 тис. крб. [11, арк.79].

У справі забезпечення житлом інвалідів війни, котрі мешкали у сільській місцевості, важливу роль відіграла постанова РНК УРСР та ЦК КП(б)У від 27 квітня 1945 р. «Про будівництво жилих будинків колгоспників, виробничих будівель у колгоспах і культурно-побутових споруд на селі». В ній наголошувалося, що будівництво житла повинно проводитися в першу чергу для передовиків сільського господарства, воїнів Вітчизняної війни, вдів і сиріт, фронтовиків і здійснювати його можна за рішенням загальних зборів колгоспників, цілком або частково за рахунок колгоспу. Тож інваліди, які працювали у колгоспах, мали можливість отримати житло у першу чергу.

Загалом в 1946 р. в Україні інвалідам війни було надано 7527 квартир, відремонтовано 6309 квартир, побудовано нових житлових будинків – 2042, видано позик на будівництво житла – 8065 тис. крб. У першому півріччі 1947 р. відповідно: 1816, 1716, 1605 і 2800 тис. крб.. У 1948 р. було надано 4497 квартир, відремонтовано 10 386 квартир, побудовано 6047 нових будинків, відремонтовано 10 588 будинків, видано позик на будівництво житла – 11 042 тис. крб., відпущено будівельних матеріалів на 1978 тис. крб. [13, арк.26]. У 1950 р. інваліди війни в містах одержали 7,4 тис. нових і 23,5 відремонтованих квартир, а в сільській місцевості для інвалідів війни та сімей загиблих воїнів було побудовано 7,8 тис. і відремонтовано 30 тис. житлових будинків [14, арк.8].

Відзначаючи позитивне у справі забезпечення інвалідів війни житлом, водночас зазначимо, що повною мірою ця проблема до кінця 1940-х рр. так і не була вирішена. Значна частина інвалідів війни ще не мала власного повноцінного житла, а більшість – якісно облаштованого помешкання. Визначальною причиною уповільнених темпів поліпшення житлових умов інвалідів, які в роки війни втратили дах над головою, було те, що держава не виділяла для цього необхідних коштів та будівельних матеріалів. Не мали фінансових, матеріальних та кадрових можливостей для будівництва повноцінного житла для інвалідів й ослаблені війною колгоспи. У цих

умовах основний тягар у справі поновлення зруйнованого житла та будівництва нових осель лягав на плечі самих інвалідів. Багато з них через відсутність коштів, матеріальні нестатки та незадовільний стан здоров'я не могли самотужки вирішити цю проблему.

Інваліди Вітчизняної війни одержували допомогу й з позабюджетних грошових та матеріальних фондів, створення яких ініціювалося радянськими чи партійними органами, а наповнення здійснювалося за рахунок населення. Це були як цільові фонди для допомоги лише інвалідам війни, так і більш широкі, з яких допомога надавалася й інвалідам.

Розглядаючи проблему працевлаштування інвалідів, не можна оминати й таку соціальну реальність післявоєнного повсякдення, як бродяжництво й жебрацтво певної частини інвалідів Вітчизняної війни. Серед них можна виділити кілька категорій. Насамперед, це були інваліди, які свідомо відсторонилися від нормованої виробничої діяльності й обрали жебракування постійним ремеслом для підтримання своєї життєдіяльності. Другу категорію складали інваліди, які були направлені до будинків інвалідів, але покинули їх з особистих мотивів і повернулися до бродяжництва та жебракування [15, с.152–153].

До жебрацтва вимушено вдавалася й частина інвалідів, які тимчасово попадали в скруту (через стихійне лихо, голод, сімейні обставини, хвороба та ін.). Часом до жебрацтва вдавалися й непрацевлаштовані інваліди. Формування й поповнення цієї категорії відбувалося внаслідок фахового недопрацювання місцевими органами влади, керівниками підприємств і відомств, соцзабезів. Вихід із цієї ситуації міг бути віднайдений в удосконаленні роботи по перепідготовці, навчанні професіям та всеохоплюючому працевлаштуванні інвалідів [15, с.159].

Отже, підсумовуючи викладений фактичний матеріал, зазначимо, що працевлаштування інвалідів Великої Вітчизняної війни була важливою складовою частиною ліквідації різнопланових наслідків війни. Реалізація вище розглянутих заходів по відновленню здоров'я та працездатності інвалідів Вітчизняної війни, здійснених упродовж 1944 – 1950 рр., було важливим державним завданням, до виконання якого були залучені всі ланки радянських та партійних структур, медичні та соціальні служби республіки. Важливу роль у справі допомоги інвалідам війни разом з органами та закладами Наркомату охорони здоров'я (пізніше – Міністерства охорони здоров'я), відігравали органи соціального забезпечення (Міністерства соціального забезпечення УРСР). Вони проводили по відношенню до інвалідів Вітчизняної війни ряд важливих заходів, як-то: надання матеріальної допомоги, допомога в оформленні пенсій та позик, сприяння у працевлаштуванні й поліпшенні житлово-побутових умов тощо. Значну допомогу інвалідам війни надавали також й профспілкові організації та пересічні громадяни. Комплекс проведених заходів був всебічним, адже передбачав не лише відновлення здоров'я інвалідів та забезпечення їх посиленою роботою, а й покращання їхнього побутово-матеріального стану та повернення їм гідного місця в суспільстві.

Незважаючи на те, що у проведеній роботі мали місце серйозні недоліки та упущення, які були пов'язані, насамперед, з нестачею державних асигнувань, а в деяких випадках і з формалізмом посадових осіб, все ж варто зазначити, що результати проведених заходів щодо працевлаштування інвалідів війни були досить значними. Упродовж 1944-1950 рр. значній частині інвалідів вдалося покращити стан здоров'я, й більшість з них працевлаштувалася на посильну роботу, отримали постійний заробіток та знайшла своє місце в повсякденному житті.

Список використаних джерел

1. Александровский А.Б. Лечение инвалидов Отечественной войны / А.Б. Александровский // Советское здравоохранение. – 1944. – № 9. – С.23–28.
2. Вербило О.М. Всенародна допомога сім'ям фронтовиків та інвалідам Вітчизняної війни (на матеріалах України 1944-1945 рр.) / О.М. Вербило // УІЖ. – 1968. – №6. – С. 114–117.
3. Гриценко Т.Т. Допомога сім'ям фронтовиків у 1943-1945 рр. / Т.Т. Гриценко // Український історичний журнал. – 1972. – № 5. – С. 78–85.
4. Ізюмов В.І. Соціальний захист родин фронтовиків та інвалідів на Донеччині в роки Великої Вітчизняної війни / В.І. Ізюмов // Історичні та політологічні дослідження. Науковий журнал. – Вид-во ДонНУ. Історичний факультет. – 2005. – №1 (23). – С.189–193.
5. ; Ковпак Л.В. Соціально-побутові умови життя населення України в другій половині ХХ ст.. (1945-2000 рр.). / Л.В. Ковпак. – К. : Інститут історії України НАНУ, 2003. – 250 с.
6. Колесников С. А. Организация специализированного лечения инвалидов Великой Отечественной войны / С. А. Колесников // Советское здравоохранение. – 1943. – № 6. – С. 3–10.
7. Кононенко И. Ф. Здравоохранение Украины на пути к полному возрождению / И.Ф. Кононенко // Врачебное дело. – 1945. – № 3-4 – С. 97–104.
8. Полтавщина у Великій Вітчизняній війні Радянського Союзу 1941-1945: Збірник документів і матеріалів / Ред. колегія І.Ю. Горобець та ін. – К. : Наук. думка, 1977. – 273 с.
9. Сьома сесія Верховної Ради УРСР. Стенографічний звіт. – К., 1946. – 38 с.
10. Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941-1945 гг. : в 3 т. – К. : Политиздат, 1975. – Т. 3. – 461 с.
11. Центральний державний архів вищих органів влади України. – Ф. – 348. – Оп. 3. – Спр.294. Доклад о работе органов социального обеспечения УССР за 1948 год. – 80 арк.
12. Центральний державний архів громадських об'єднань та організацій України (далі ЦДАГОУ). – Ф.1. – Оп. 23. – Спр.1840. – Докладные записки и переписка о трудоустройстве инвалидов Отечественной войны. – 110 арк.
13. ЦДАГОУ. – Ф.1. – Оп. 30. – Спр.2702. – Отчет Министерства социального обеспечения УССР о работе органов социального обеспечения УССР за 1950 г. – 74 арк.
14. ЦДАГОУ. – Ф.1. – Оп. 31. – Спр.915. – Материалы к республиканскому совещанию руководящих работников системы Министерства социального обеспечения УССР. – 37 арк.

15. Швидкий В.П. Бродяжництво та жебрацтво як елемент соціального життя в Україні у першій половині 1950 рр. / В.П. Швидкий // УІЖ. – 2007. – №1. – С. 152–158.

References

1. Aleksandrovskyy A.B. Lechenye ynvalydiv Otechestvennoy voyny / A.B. Aleksandrovskyy // Sovet-skoe zdravookhraneniye. – 1944. – № 9. – S. 23–28.
2. Verbylo O.M. Vsenarodna dopomoha sim"yam frontovykiv ta invalidam Vitchyznyanoyi viyny (na materialakh Ukrayiny 1944-1945 rr.) / O.M. Verbylo // UIZh. – 1968. – №6. – S. 114–117.
3. Hrytsenko T.T. Dopomoha sim"yam frontovykiv u 1943-1945 rr. / T.T. Hrytsenko // Ukrayins'kyy istorychnyy zhurnal. – 1972. – № 5. – S. 78-85.
4. Izyumov V.I. Sotsial'nyy zakhyst rodyn frontovykiv ta invalidiv na Donechchyni v roky Velykoyi Vitchyznyanoyi viyny / V.I. Izyumov // Istorychni ta politolohichni doslidzhennya. Naukovyy zhurnal. – Vyd-vo DonNU. Istorychnyy fakul'tet. – 2005. – №1 (23). – S.189–193.
5. ; Kovpak L.V. Sotsial'no-pobutovi umovy zhyttya naselennya Ukrayiny v druhiy polovyni KhKh st.. (1945-2000 rr.) / L.V. Kovpak. – K. : Instytut istoriyi Ukrayiny NANU, 2003. – 250 s.
6. Kolesnykov S. A. Orhanyzatsyya spetsyalyzirovannoho lechenyya ynvalydiv Velykoy Otechestvennoy voyny / S.A. Kolesnykov // Sovet-skoe zdravookhraneniye. – 1943. – № 6. – S. 3–10.
7. Kononenko Y. F. Zdravookhraneniye Ukrayny na puty k polnomu vozrozhdenyyu / Y.F. Kononenko // Vrachebnoe delo. – 1945. – №3-4 – S. 97-104.
8. Poltavshchyna u Velykiy Vitchyznyaniy viyni Radyans'koho Soyuzu 1941-1945: Zbirnyk dokumentiv i materialiv / Red. kolehiya I.Yu. Horobets' ta in. – K. : Nauk. dumka, 1977. – 273 s.
9. S'oma sesiya Verkhovnoyi Rady URSR. Stenohrafichnyy zvit. – K., 1946. – 38 s.
10. Ukraynskaya SSR v Velykoy Otechestvennoy voyne Sovet-skoho Soyuzu 1941-1945 hh.: V 3t. – K.: Polytyzdat, 1975. – T.3. – 461 s.
11. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchikh orhaniv vlady Ukrayiny. – F. – 348. – Op. 3. – Spr.294. Doklad o rabote orhanov sotsyal'noho obespechenyya USSR za 1948 hod. – 80 ark.
12. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv hromads'kykh ob"yednan' ta orhanizatsiy Ukrayiny (dali TsDAHOU). – F.1. – Op. 23. – Spr.1840. – Dokladnye zapysky u perepyska o trudoustroystve ynvalydiv Otechestvennoy voyny. – 110 ark.
13. TsDAHOU. – F.1. – Op. 30. – Spr.2702. – Otchet Mynysterstva sotsyal'noho obespechenyya USSR o rabote orhanov sotsyal'noho obespechenyya USSR za 1950 h. – 74 ark.
14. TsDAHOU. – F.1. – Op. 31. – Spr.915. – Materyaly k respublikanskomu soveshchanyyu rukovodyashchykh rabotnykov systemy Mynysterstva sotsyal'noho obespechenyya USSR. – 37 ark.
15. Shvydkyy V.P. Brodyazhnytstvo ta zhebratstvo yak element sotsial'noho zhyttya v Ukrayini u pershiy polovyni 1950 rr. / V.P. Shvydkyy // UIZh. – 2007. – №1. – S. 152–158.

Стаття надійшла до редакції 30.01.2015 р.

И. В. Перехрест

**К вопросу о трудоустройстве инвалидов Великой Отечественной войны
в послевоенный период (1944-1950 гг.)**

В данной статье автор на основе архивных документов и открытых материалов раскрывает основные тенденции и процессы в сфере трудоустройства инвалидов Великой Отечественной войны в послевоенный период.

Ключевые слова: инвалид, трудоустройство, социальная реабилитация, бродяжничество, материальное обеспечение.

I. Perehrest

**The question of the employment of disabled in World War II at the post-war
period (1944-1950 years)**

This article author on the basis of archival documents and materials open reveals the main trends and developments in the field of employment of disabled people of the Great Patriotic War in the postwar period.

Key words: disabled, employment, social rehabilitation, vagrancy, material support.

УДК: 929.52(477.74):339.1-051(459.83)[364-787.26+177.72]-055.2

В. В. Томазов

**БЛАГОДІЙНИЦІ ТА ГРОМАДСЬКІ ДІЯЧКИ
З КОЛА ОДЕСЬКИХ КУПЦІВ ХІОСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ**

У статті на значній джерельній базі висвітлюється філантропічна та громадська діяльність представниць одеських купецьких родів – Маврогордато, Севастопуло, Родоканакі, що належали до хіоської аристократії. Меценатство та благодійництво були традиційними для хіосців, незалежно від місця їхнього проживання. А для жінок ця діяльність була практично єдиним способом суспільної самореалізації, окрім родини. Найбільш відомою з них була Катерина Матвіївна Родоканакі, народжена Маврогордато (1834–1923), коштом якої утримувалося кілька дитячих притулків.

Ключові слова: Хіос, купецтво, благодійництво, меценатство, Одеса, Маврогордато, Севастопуло, Родоканакі, жінки.

Одним із трендів сучасної української історичної науки є інтерес до мікроісторії, яка дозволяє через долю окремої особистості, родини, спільноти відтворити ключові події епохи, визначити вплив тих чи інших факторів на життя окремої людини. Методи біографістики, просопографії та генеалогії дозволяють створити цілісну картину існування різних соціальних груп та